

**THE NAMES OF THE AGRICULTURE WHICH
PASSED IN THE SCANNING DICTIONARY**

Tarama Sözlüğü'nde Geçen Tarım Adları

Gizem KORKUT¹

Abstract

The turning point in human history is agriculture. It is important, because it makes people from consumer to producer and it is the main reason for people to live in a community by settled life. The life style of a society is equivalent to the language. Language; is an important tool that reflects the emotions and thoughts of the speakers. Language, the continuity of a nation from past to present; is an important indicator that gives thoughts and thoughts. The societies have shaped their language according to their faced situations and lived situations. Because of necessity, societies have created new words for their language. People define the objects they know and add them to the treasures of language. Every nation has a trace of the geography and climate in the existent words. We can understand from the information we obtained from the old sources that the Turks, which is a large animal husbandry community, are also engaged in agriculture. We can understand the knowledge of the old Turks in the field of farming, from the presence of agricultural products, from culture of eating-drinking and the presence of irrigation channels and agricultural equipment. The entrance of this article is written about agricultural cultures of old Turks, because the language is a reflection of it. After mentioning the Scanning Dictionary and its about the research work, the "agricultural" reflections in the Scanning Dictionary were determined. In Scanning Dictionary the origins of the words included in the agricultural theme were determined and the ways of forming the words were examined. In this study, which is based on the Scanning Dictionary, the contribution to the word presence in the Scanning Dictionary of agriculture which is determined similarities will be compared with the Compilation Dictionary.

Keywords: Scanning Dictionary, agriculture, vocabulary.

Öz

İnsanlık tarihinin dönüm noktası olan tarım; insanları tüketiciden üretici konumuna getirmesi, yerleşik hayata geçirerek bir topluluk halinde yaşamalarına sebebiyet vermesi bakımından önemlidir. Toplumların yaşayış biçimleri dilleriyle eş değerlik gösterir. Dil; kültürün devamlılığını ve aktarımını sağlayan, konuşurlarının duygu ve düşüncelerini yansıtan önemli araçtır. Dil, devamlılığın haricinde bir milletin geçmişten günümüze; yaşayışlarını, düşüncülerini veren önemli göstergedir. Toplumlar karşılaştıkları ve yaşadıkları durumlara göre dillerini şekillendirmişlerdir. İhtiyaç dâhilinde toplumlar dillerine yeni sözcükler türetmişlerdir. İnsanlar bildikleri nesnelere tanımlayarak onları dil hazinelerine katmıştır. Her milletin söz varlığında yaşadıkları coğrafyanın, iklimin izleri vardır. Yaşadığı coğrafya itibarıyla büyük oranda hayvancılık bir topluluk olan Türklerin tarımla da uğraştıklarını eski kaynaklardan edindiğimiz bilgilerden anlayabiliyoruz. Tarımla uğraşan çiftçi grubunun olması, yeme-içme kültüründe tarımdan elde edilen ürünlerin yer alması, sulama kanalları ve araç-gereçlerin söz varlığında yer edinmiş olmasından eski Türklerin tarım hakkında bilgi sahibi olduğunu anlayabiliyoruz. Dil, kültürün bir yansıması olduğu için bu makalenin girişinde öncelikle eski Türklerin tarım kültürüne ve Tarama Sözlüğü ve hakkında yapılan çalışmalardan bahsedildikten sonra Tarama Sözlüğü'ndeki "tarım" yansımaları tespit edilecektir. Tarama Sözlüğü'ndeki tarım temasına dâhil olan sözcüklerinin kökenleri tespit edilecek ve sözcüklerin oluşum

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, gizemkorkut95@hotmail.com

ArticleHistory:

Received

01/03/2019

Received in

revised form

01/03/2019

Accepted

29/06/2019

Available online

30/06/2019

yollarına bakılacaktır. Tarama Sözlüğü esas alınarak yapılan bu çalışmada tarımın; Tarama Sözlüğü'ndeki söz varlığına katkısı tespit edilecek, köken tespiti yapılacak, sözcüklerin oluşturulma yollarına bakılacak ve Derleme Sözlüğü'ndeki tarım sözcükleriyle karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarama Sözlüğü, tarım, söz varlığı.

Giriş

Türklerin ana yurdu üzerine çeşitli görüşler vardır. Yaygın görüş, Türklerin en eski yurdunun Orta Asya olduğudur. Coğrafi olarak geniş bir bölgeyi kaplayan Orta Asya bölgesi; Kingan Dağları, Hazar Denizi, Hindikuş ve Karanlık Dağları, Altay Dağları ve Baykal Gölü ile çevrelenmiştir.

Eski Türkler; yaşadıkları bölgeye göre hayat tarzlarını şekillendirmiş, iklim ve bitki örtüsüne en iyi şekilde uyum sağlamaya çalışmışlardır. Uyum sağlama gereksinimi, yaşayış tarzlarını belirlemiş ve doğrudan kültürel yapısına nüfuz etmiştir.

Orta Asya'nın tabiat ve iklim şartları hayvancılığa olduğu kadar tarıma elverişli değildi. Tarım, ancak tabiat ve iklim şartlarının imkân verdiği ölçüde vardı. Buna rağmen tarım, hayvancılık yapan Türk için en az sürü beslemek kadar önemli bir faaliyetti. Zira, eski Türk toplumunda "tarıgçı/tarıdacı" adıyla anılan bir çiftçi (tarım yapan) kesimi bulunuyordu. Bu meslek grubu, hiç şüphesiz tarımın yanında hayvancılık da yapmaktaydı. Mesela, Oğuzlar ve Karluklar, tarım ile hayvancılığı birlikte yürütmekteydiler. Tarihi kayıtlara göre Türkler, Hun çağından beri darı ürünü tanımakta ve yetiştirmekteydiler (Koca, 2002: 26).

Çin kaynaklarından; Hunların sürüleriyle ilgilenmenin yanı sıra ekip biçmeyi de ihmâl etmediğini öğreniyoruz. Elverişli bölgelerde ziraatla da meşgul oldukları görülüyor. Bozkır sahasının çoğunluğunu otlaklar teşkil etmekteyse de, tarıma elverişli yerleri de vardı. Çin yıllığında, şiddetli soğuk yüzünden bir sene Hun topraklarında ekin ermediğini bilgisi geçmektedir. Aynı kaynaklar bir Hun buğday cinsi ile bir Hun fasulyesinden söz etmektedir (Kafesoğlu, 1998: 327). Bahsedilen baklagiller türünden acı bakla bunların başında gelmekteydi. Çinlilerin acı baklayı Türklerden almış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Zira, Çin Yıllıklarının kayıtlarına göre Çin'de yetiştirilen bir çeşit baklaya "Hun veya Uygur baklası" adı verilmektedir (Koca, 2002: 27).

Ziya Gökalp, Çin tarihlerinde eski Türkler için göçebeliğin yanı sıra her ailenin bir parça arazisinin olduğunu ifade etmiştir (Gökalp, 1991: 288). Yaygın olarak göçebe olmakla birlikte dillerindeki söz varlığından, beslenme şekillerinden, sulama kanallarından, tarım araç gereçlerinden tamamen tarımdan yoksun olmadıklarını anlayabiliyoruz.

Türklerin ekip yetiştirdikleri en eski tarım ürünlerinin başında buğday, çavdar (konak) ve arpa gelmektedir. Eski Türk toplulukları kendir ve pamuk (kepez) gibi sanayi bitkileri de yetiştirmekteydiler. Onların, özellikle pamuk yetiştirdikleri tarlaları (kebezlik) vardı. Kendir ip, urgan (urk, uruk), pamuk da kumaş yapımında kullanılmaktaydı (Koca, 2002: 26-27).

Türkçede ziraatla ilgili en eski ve temel kök *tar*, *dar* olup "ziraatla uğraşmak, toprağı sürmek, işlemek" anlamına geliyordu. Bu kökten *tarıg*, *darıg* sözcükleri oluşmuş ve bütün Türk lehçelerinde yaygın olduğu gibi, önceleri özellikle "ekilen şey, hububat" anlamına gelmekteydi. Daha sonra anlamda bir parça daralma gerçekleşmiş ve "darı" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda da Türklerin ilk önce ektiklerin darı olduğu neticesi çıkar (Baykara, 1997: 8).

Altay ve Sayan dağlarında hububat ziraatının en az 3 bin yıldan beri yapıldığı, arkeolojik kazılara dayanılarak ileri sürülmüştür. Kapgan Kağan'ın Çin ile yaptığı 696 tarihli antlaşmanın bir maddesi Çin'in Göktürlere 3 bin ziraat aleti ile 100 bin "hu" (aş. yk. 1250 ton) tohumluk darı teslim etmesi hükmünü taşıyordu. Bu tarihi bilgiyi arkeolojik kazılar desteklemektedir.

Altay bölgesinde Hunlar zamanında açılmış sulama kanallarına tesadüf edilmiştir. Tötü ırmağının açılan kanal ve bu bölgeye yakın Ak-tura kanalı Altaylar'daki tarımın işaretleridir. Selenga-Baykal gölü arasındaki, İvolgi ve İlmoa adlı yerlerde çeşitli saban demirleri (Çin'den ithal), oraklar, değirmen taşları bulunmuş, ayrıca hububatı muhafaza etmeğe yarar çukurlar görülmüştür.

Seienga bölgesinde Göktürlere ait kurganlarda, kürek ve pulluklara rastlanmıştır. Bu çağda da birçok muntazam sulama kanalları açılmıştı. Göktürkler zamanında kullanıldığı anlaşılan Tötü kanalının boyu 10 kilometreye yakındı ve o kadar yüksek teknik bilgiye dayanmakta idi ki, Ruslar 1935'te bu kanalı aynen kullanmaya karar vermişlerdi (Kafesoğlu, 1998: 327-328).

Göktürk metinlerinin içeriğiyle tarım çok bağdaşmasa da söz varlığında *tarıq* yani *ekin* sözcüğüyle *tarlaq* sözcüğünün söz varlığında bulunuyor oluşu tarımın varlığına bir kanıt olarak gösterilebilir. Ancak bu devamlılığın gerilemiş olduğunu ve yerini konar-göçerliğe bıraktığını söyleyebiliriz.

Orhun nehri kıyısında tarımla uğraşmaya başlayan Uygurlar, bu kültürlerini geliştirip devam etmişlerdir. Muhtemelen ziraat Uygurlarda, Maniheizm'i kabul edip et yemeyi bıraktıklarında gelişmiş olmalıdır. Başkent Ordubalık başta olmak üzere, birçok Uygur şehirlerinin etrafında geniş bir ziraat alanı bulunuyordu. Bu ziraat sahasını Kaşgarlı'daki "kendkökü" tabirinden alıyoruz (Baykara, 1997: 21).

Tarım, bahçecilikle ilgili bilgilere Kaşgarlı Mahmud'un divanında rastlıyoruz. Elbette ki çeşitli arkeolojik kazılar, Türklerin tarım kültürü ile ilgili alakalarına işaret etse de, ayrıntılı veriler aktarması bakımından Kaşgarlı'nın verdiği bilgiler büyük önem arz etmektedir (Kafesoğlu, 1998: 327).

Makalenin oluşmasını sağlayan esas kaynak; günümüzde "Tarama Sözlüğü" olarak kısa şekliyle kullanılan eserin asıl adı "XIII. Asırdan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü" dür. On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış 227 eserden taranan ve bugün kullanılmayan ya da anlamı, şekli değişik olarak kullanılan Türkçe sözlerin sözlüğüdür (Tarama Sözlüğü, 1995: 5).

"Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü" adıyla 1943-1957 yılları arasında 160 eserin taranmasıyla dört cilt halinde ilk kez yayımlanmıştır. Sözlüğün her cildi müstakil yapıda hazırlandığı için bir sözlüğün anlam veya anlamlarını öğrenmek için yayımlanan dört cildin her birine teker teker bakılması gerekmektedir. Ayrıca sözlükteki maddelerde transkripsiyon kullanılmaması, tanığı metinde nasıl yazıldığını gösterecek Arap harfli şeklinin bulunmaması sadece Latin harfli şekillerinin yazılması, bazı eş anlamlı sözcüklerin gözden kaçarak aynı maddede gösterilmesinden dolayı bir takım eksiklikler içermektedir. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak için; sözlük tekrar gözden geçirilmiş ve daha önce taranmış olan 160 esere ilave olarak 67 eser daha taranmıştır. Sözlük, toplamda 227 eser incelenmesiyle 1963 yılında yeniden yayımlanmıştır.

Altı cilt, ekler ve dizinden oluşan sekiz ciltlik bu sözlük madde başlarının tanıklarıyla sözlükte yer alması açısından önemlidir. On üçüncü yüzyıldan başlayarak söz varlığını

ortaya koyan bu eser hakkında yapılmış çalışmalar Derleme Sözlüğüne kıyasla oldukça sınırlıdır. Tarama Sözlüğü hakkında yapılmış yüksek lisans ve tezleri şu şekilde sıralanabilir;

Togay, Ülkü (2017) Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'nde Deyimler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özavşar, Resul (2013) Tarama Sözlüğü ve Türkçe Sözlük'e Göre Anlam Değişimleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Erdem, Sevim (2011) Derleme ve Tarama Sözlüklerindeki ortak maddelerin karşılaştırılması (fiil), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Altuğ, Murat (1999) Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü Esasında Anadolu Türkçesinde İsimden İsim Yapma Eki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Niğde.

Makalenin ana temasını oluşturan "tarım" ilgili yapılmış çalışmalar genellikle Türk tarih kitapları içerisinde kültürel boyutuyla ele alınmıştır. "Eski Türklerde tarım" konusu birçok bildiriye ve makalelere konu olmuştur.

Türk tarımı ile ilgili olarak Türkiye'de yapılan en önemli çalışmalardan biri, Hasan Eren tarafından Türkoloji Dergisi'nde (C. VIII.) 1979 yılında yayımlanan "Türklerde Ekinciliğin Gelişmesine Katkıları", adlı kitap değerindeki makaledir. Türk tarımı ile ilgili olarak, özellikle Sivil Uygur belgelerinin yayımlanmaya başlamasıyla birlikte önemli araştırmalar da yapılmıştır. Türk tarımı konusunda bilgi veren Buddhist ve Maniheist çevreye ait belge ve eserlerin okunması, Türk tarım düzeyinin belirlenmesi ve Türk tarım terimlerinin ortaya çıkmasının sağlamıştır (Gül, 2004: 3-4). Türk dili söz varlığı araştırmalarında ise müstakil olarak sözcüğünü ele alan tek çalışma aşağıda yer almaktadır;

Gül, Bülent (2004) Eski Türk Tarım Terimleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

1. Tarama Sözlüğü'nde Tarım Adları

Tarama Sözlüğü'nde yer alan tarım sözcükleri; bu çalışmada tarım eylemleri, meslek adı, yer, gübre, zaman, araç-gereç, tarım ürünleri ve tarım ölçüleri olmak üzere sekiz alt başlıkta incelenmiştir. Tespit edilen sözcüklerin anlamları, kökenleri, oluşum şekilleri incelenmiştir.

1.1. Tarım İle İlgili Eylemler

Tarama Sözlüğü'nde tarım eylemleri ile ilgili 21 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden *ek-*, *evs-*, *üt-* olmak üzere 3 sözcük basit yapıda oluşmuştur. Sözcük grubu şeklinde; *arpa turmak*, *biçime gelmek*, *biçmeli olmak*, *ekmek götürmek*, *herk edilmek*, *herk eylemek*, *sañ urmak* sözcükleri tespit edilmiştir. Sözcük grubu şeklinde oluşmuş sözcükler, birleşik fiil grubu şeklinde bir araya gelmiştir. *çeriklemek*, *doldurmak*, *dormurmak*, *düğmelenmek*, *gözemek*, *gözerlemek*, *gözerlenmek*, *ütülmek*, *swarmak*, *suvarmak*, *suvarılmak* olmak üzere 11 tarım eylemi türemiş yapıdan meydana gelmiştir. Köken bakımından tarım eylemleri incelendiğinde *herk edilmek* ve *herk eylemek* sözcüklerinin yabancı kökenli sözcük ve Türkçe sözcüğün bir araya gelmesiyle oluştuğu tespit edilmiştir.

arpa turmak [Tü. + Tü.] Arpalamak (TS I: 228).

biçime gelmek [Tü. + Tü.] Biçilecek kadar olmak (TS I: 544).

- biçmeli olmak** [Tü. + Tü.] Biçilecek hale gelmek (TS I: 544).
- çeriklemek** [Tü.] Gübrelemek (TS II: 867).
- doldurmak** [Tü.] Dolgunlaştırmak, olgunlaştırmak (TS II: 1204).
- dormurmak** [Tü.] Tomurcuklanmak (TS II: 1220).
- düğmelenmek** [Tü.] Tomurcuklanmak, tomurmak (TS II: 1305).
- ekmek** [Tü.] Tohum atmak (TS II: 1411).
- ekmek götürmek** [Tü. + Tü.] Ekip biçmek, ziraat etmek (TS II: 1411).
- evsmek** [Tü.] Hububatı yabancı maddelerden temizlemek için bir kap içinde silkerek vurmak (TS II: 1575).
- gözemek** [Tü.] Hububatı gözerden geçirmek, elemek (TS II: 1815).
- gözerlemek** [Tü.] İri gözlü kalburdan geçirmek (TS II: 1817).
- gözerlenmek** [Tü.] İri gözlü kalburdan geçirilmek (TS II: 1817).
- herk edilmek** [Erm. + Tü.] Nadas olunmak (TS II: 1914).
- herk eylemek** [Erm. + Tü.] Nadas etmek (TS II: 1914).
- sañ urmak** [Tü. + Tü.] Ekine san hastalığı gelmek (TS V: 3311)
- sıvarmak** [Tü.] Sulamak, su vermek (TS V: 3462).
- suvarmak** [Tü.] Sulamak, su vermek (TS V: 3594).
- suyarılmak** [Tü.] Sulanmak, su verilmek (TS V: 3594).
- ütmek** [Tü.] Taze buğday ve nohudu kabuğu ile alevli ateşe atarak kebab etmek, kıllarını yakmak için alevden geçirmek (TS VI: 4126).
- ütülmek** [Tü.] Taze buğday ve nohut kabuğu ile alevli ateşe atılarak kebab edilmek (TS VI: 4127).

1.2. Tarım İle İlgili Meslek Adları

Tarım ile meslek adları incelendiğinde 4 sözcük tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesinde meslek yapım eki olarak yaygın kullanılan {+(C)I} ekinin Türkçe köklere getirilmesiyle sözcükler türetilmiştir.

- başakçı** [Tü.] Başak toplayan (TS I: 419).
- ekinci** [Tü.] Çiftçi (TS III: 1408).
- ekincilik** [Tü.] Çiftçilik, ziraat (TS III: 1409).
- suvarıcı** [Tü.] Su verici (TS V: 3593).

1.3. Tarım İle İlgili Yer Adları

Tarım ile ilgili yer adları “tarım yapılan yer” ve “tarım ürünlerinin saklama alanı” olmak üzere iki başlıkta listelenmiştir.

1.3.1. Tarım Yapılan Alanlar

Tarım yapılan alanlar başlığında 13 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler içinde *ambul*, *anbal*, *boz*, *herk*, *hirk*, *tahta*, *velhen* basit yapıda oluşmuştur. Sözcük grubu olarak yalnızca *ekinli biçimli* sözcük grubu ikileme şeklinde türetilmiştir. *borlağ*, *bozlağ*, *döşek*, *ekinlik*, *topurak* sözcükleri türemiş yapıdaki tarım alanı sözcüklerindedir.

ambul [Yun.] Sulamayı kolaylaştırmak üzere toprağın durumuna göre yapılan parça parça düz yer (TS I: 118).

anbal [Yun.] Sulamayı kolaylaştırmak üzere toprağın durumuna göre yapılan parça parça düz yer (TS I: 126).

borlağ [Tü.] Sürülmemiş tarla (TS I: 639).

boz [Tü.] Sürülmemiş (toprak) (TS I: 657).

bozlağ [Tü.] Sürülmemiş tarla (TS I: 661).

döşek [Tü.] Tohum ve fidan ekilen yer (TS II: 1242).

ekinli biçimli [Tü. + Tü.] Ekilir biçilir (TS III: 1409).

ekinlik [Tü.] Ekin edilmiş yer (TS III: 1410).

herk [Erm.] Nadas (TS III: 1913).

hirk [Erm.] Nadas (TS III: 1919).

tahta [Fars.] Tarlanın ekilmeye hazırlanmış veya ekilmiş parçalarından her biri (TS V: 3701).

topurak [Tü.] Toprak (TS V: 3827).

velhen [Ar.] Tohum ekilmiş yer, nadas (TS VI: 4167).

1.3.2. Saklama Alanı

Saklama grubu başlığının altında 5 sözcük tespit edilmiştir ve bu sözcüklerden *petek*, *sarpın*, *sarpun*, *uğ* basit yapıda oluşmuştur. Sözcük grubu olarak belirtisiz isim tamlaması kuruluşuyla iki Türkçe sözcüğün bir araya getirilmesiyle yalnızca *saman evi* sözcüğü tespit edilmiştir.

petek [Erm.] Çamurdan yapılan zahire ambarı (TS V: 3193).

saman evi [Tü. + Tü.] Samanlık (TS V: 3290).

sarpın [Tü.] Sandık, ambar, petek (TS V: 3322).

sarpun [Tü.] Sandık, ambar, petek (TS V: 3323).

uğ [?] Zahire ambarı (TS VI: 3903).

1.4. Gübre

Gübre başlığı altında tespit edilen *kemre*, *samra*, *zibil* sözcükleri basit yapıda oluşturulmuştur. Türkçede işlek olarak kullanılan {+(llk)} ekiyle *fışkılık* sözcüğü türetilmiştir.

fışkılık [Rum.] Süprüntü dökülen, gübre dökülen yer (TS III: 1607).

kemre [Fars.] Gübre (TS IV: 2410).

samra [?] Gübre (TS V: 3292).

zibil [Ar.] Gübre, süprüntü (TS VI: 4808).

1.5. Tarım İle İlgili Zaman Adları

Tarım ile ilgili yalnızca bir zaman adı tespit edilmiştir. Ekinlerin biçim zamanını niteleyen *orak vakti* sözcük grubu Türkçe ve Arapça sözcüklerin belirtisiz isim tamlaması kurularak şeklinde oluşturulmuştur.

orak vakti [Tü. + Ar.] Hasat zamanı (TS V: 3005).

1.6. Tarım İle İlgili Araç-Gereçler Adları

Makalenin en fazla madde başı içeren tarım araç gereçleri başlığı altında 31 sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen *cercer*, *gem*, *loğ* sözcükleri basit yapıdan oluşmuştur. *çepen*, *dişegü*, *dişegi*, *dişengi*, *dutak*, *gözer*, *kıran*, *oğrak*, *soku*, *sürek*, *sürgü*, *taban*, *tapan*, tepir, *yuğu*, *yuvak*, *yuvalak* sözcükleri türemiş yapıdan oluşmuş sözcüklerdir. *dam yuvalağı*, *saban eñeği*, *sapan eñeği*, *sapan kulağı*, *soku taşı*, *tam yuvalağı*, *yuğu taşı*, *yuvarlak taşı*, *yuvu taşı* sözcükleri sözcük grubu olarak oluşturulmuş sözcüklerdir. Sözcük grubu olarak oluşturulan sözcüklerin tamamı belirtisiz isim tamlaması grubu olarak oluşturulmuştur. *loğ taşı* hariç sözcük grubu şeklinde türetilmiş sözcüklerin tamamı iki Türkçe sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

cercer [Ar.] Döğen (TS II: 760).

çepen [Rum.] Küçük çapa (TS II: 858).

dam yuvalağı [Tü. + Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS II: 987).

dişegü [Tü.] Değirmen taşını diş diş yapmak için kullanılan bir çeşit külünk (TS II: 1183)

dişegi [Tü.] Değirmen taşını diş diş yapmak için kullanılan bir çeşit külünk (TS II: 1182).

dişengi [Tü.] Değirmen taşını diş diş yapmak için kullanılan bir çeşit külünk (TS II: 1183)

dutak [Tü.] Saban okunun elle tutulacak yeri, saban kulağı (TS II: 1277).

ekevül [?] Döğen (TS III: 1408).

gem [Erm.] Tarım aygıtlarından döğen (TS III: 1629).

gözer [Tü.] İri gözlü kalbur (TS III: 1816).

kıran [Tü.] Pirinç tarlasında ayrılan tahtalardan her biri (TS IV: 2502).

loğ taşı [Erm. + Tü.] Toprağı pekiştirmek için kullanılan taş merdane (TS IV: 2790).

loğ [Erm.] Toprağı pekiştirmek için kullanılan taş merdane (TS IV: 2789).

oğrak [Tü.] Orak (TS V: 2933).

saban eñeği [Tü. + Tü.] Sabanın çene gibi olan tumağı, el ile tutulan kısmı (TS V: 3213).

sapan eñeği [Tü. + Tü.] Sabanın çene gibi olan tumağı, el ile tutulan kısmı (TS V: 3312).

sapan kulağı [Tü. + Tü.] Sabanın çene gibi olan tumağı, el ile tutulan kısmı (TS V: 3312).

- soku** [Tü.] Taş dibegin tokmağı (TS V: 3502).
- soku taşı** [Tü. + Tü.] Taş dibegin tokmağı (TS V: 3504)
- sürek** [Tü.] Tarlanın yerin toprağını düzelterek alet (TS V: 3629).
- sürgü** [Tü.] Tarlanın yerin toprağını düzelterek alet (TS V: 3629).
- taban** [Erm.] Ekinlerin tohumu örtmek ve toprağı düzlemek için tarlaya gezdirdikleri ağaç veya demir (TS V: 3690).
- tam yuvalağı** [Tü. + Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS V: 3716).
- tapın** [Tü.] Ekinlerin tohumu örtmek ve toprağı düzlemek için tarlaya gezdirdikleri ağaç veya demir (TS V: 3741).
- tepir** [Erm.] İçinde hububatı savurarak yabancı maddelerden temizlemek için kullanılan kenarı kasnaklı, önü açık yarım daire şeklindeki tahta tapla (TS V: 3791).
- yuğu taşı** [Tü. + Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS VI: 4704).
- yuğu** [Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS VI: 4704).
- yuvak** [Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS VI: 4734).
- yuvalak taşı** [Tü. + Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS VI: 4735).
- yuvalak** [Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS VI: 4735).
- yuvu taşı** [Tü. + Tü.] Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir (TS VI: 4741).

1.7. Tarım Ürünleri

Genel tarım adları, tahıl ürünleri, hububat dışı ürünler ve tarımdan elde edilen ürünler olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

1.7.1. Genel Tarım Adları ve Tohumlar

Genel tarım adları ve tohumlar başlığı altında 10 sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcüklerden *bider*, *dahıl*, *çığıt*, *tahıl*, *tohum*, *tereke* basit yapıdan oluşmuş sözcüklerdir. *biçin*, *düğül*, *ürün* sözcükleri türetilerek oluşturulmuştur. *ekin biçin* sözcüğü iki Türkçe sözcüğün bir araya gelmesiyle türetilmiş bir sözcüktür.

- biçin** [Tü.] Ekin biçme, biçim, hasat (TS I: 544).
- bider** [Ar.] Tohum (TS I: 544).
- çığıt** [Tü.] Pamuk çekirdeğı (TS II: 889).
- dahıl** [Ar.] Tahıl (TS II: 968).
- düğül** [Tü.] Tomurcuk (TS II: 1305).
- ekin biçin** [Tü. + Tü.] Ekin, zer'iyat, ekip biçme işi (TS III: 1408).
- tahıl** [Ar.] Ekin, zahire (TS V: 3697).
- tereke** [Erm.] Mahsul, ürün (TS V: 3793).
- tohum** [Fars.] Çekirdek (TS V: 3814).

ürün [Tü.] Mahsul (TS VI: 4084).

1.7.2 Tahıl Ürünleri

Tahıl ürünleri başlığın altında tespit edilen *buğda*, *ceç*, *çec*, *çeltük*, *fiğ*, *fik*, *kileçeri*, *külçer*, *küşne*, *malağma*, *sünter* sözcükleri basit yapıda oluşmuştur. *anuz*, *añuz* sözcüğünü Clauson etimolojik sözlüğünde *añuz* biçimde madde başı olarak yer vermiş ve anlam karşılığı olarak “yakılmış, anız yeri” vermiştir (2007: 191-192). Hasan Eren ve Tietze de etimoloji sözcüklerinde sözcüğün anlamını vermiş ancak yapı incelemesinde bulunmamışlardır (Eren, 1999: 13; Tietze, 2002: 178). Gülensoy, sözcüğün kökünün *añ* olduğunu ve {-z} ekiyle kurulmuş bir sözcük olduğunu söylemiştir (2007: 71). *başak*, *başaklama*, *düvülcük*, *ekin*, *kabçuk*, *kapçuk*, *karamuk*, *karışık*, *kevik*, *taru*, *tnas*, *tokurcun*, *yasmık* sözcükleri türetilerek oluşturulmuş sözcüklerdir. *ekin sünüğü*, *suret darısı*, *tahıl ağacı* belirtisiz isim tamlaması olarak sözcük grubu olarak oluşturulmuş sözcüklerdir.

Hasan Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde *sünter* sözcüğünü “kızılmıtrak, küçük taneli sert buğday” anlamıyla vermiş ve ağızlarda *sümter* olarak kullanıldığını belirtmiştir. Kökeni bilinmediğini, *sümter* ve *sünter* biçimleri arasındaki ilişkinin ses yönünden açık olmadığını ifade etmiştir (Eren, 1999: 379).

Etimoloji sözlüklerinde genellikle *dokurcun* olarak geçmekte olan sözcüğün kökenine dair bir uzlaşma yapılamamıştır. Dokuz bağlamadan oluştuğu için sözcüğü kökünü “tokuz” sözcüğüne bağlayan görüşler vardır (Gülensoy, 2007: 294; J. Deny, 1921: 547). Son hecede yer alan {-cun} ekinden hareketle Nuri Yüce, sözcüğün Moğolcadan geçtiğini düşünmüştür. Tietze ise; bu eki alan bütün sözcüklerin incelenmesiyle birlikte sözcüğün Moğolcadan alıntılanıp alıntılanmadığının tespit edilmesi gerektiğini söylemiştir (Tietze, 2002: 639).

añuz [Tü.] Biçilen ekinin tarlada kalan dip kısmı (TS I: 159).

añuz [Tü.] Biçilen ekinin tarlada kalan dip kısmı (TS I: 176).

başak [Tü.] Mahsul devşirildikten sonra dal ve sap üzerinde kalmış olan artıklar (TS I: 418).

başaklama [Tü.] Mahsul devşirildikten sonra dal ve sap üzerinde kalmış olan artıklar (TS: I 419).

buğda [Tü.] Buğday (TS I: 681).

ceç [Fars.] Samanından ayrılmış hububat yığını (TS II: 759).

çec [Fars.] Samanından ayrılmış hububat yığını (TS II: 845).

çeltük [Fars.] Kabuklu pirinç (TS II: 854).

düvülcük [Tü.] Küçük buğday tanesi (TS II: 1362).

ekin başı [Tü.+ Tü.] Buğday başağı, buğday (TS III: 1408).

ekin [Tü.] Buğday (TS III: 1408).

ekin sünüğü [Tü. + Sans.] Buğday, arpa sapı (TS III: 1410).

fiğ [Rum.] Ak burçak (TS III: 1607).

fik [Rum.] Ak burçak (TS III: 1607).

kabçuk [Tü.] Buğdayın üzerindeki sert kabuk (TS IV: 2148).

- kapçuk** [Tü.] Buğdayın üzerindeki sert kabuk (TS IV: 2246).
- karamuk** [Tü.] Tarlada buğday aralarında biten, anasona benzer söbüce siyah ve acı bir tohum (TS IV: 2285).
- karışık** [Tü.] Mahlüt, birbirine karıştırılmış hububat (TS IV: 2308).
- kevik** [?] Saman (TS IV: 2458).
- kileçeri** [Ar.] Buğday içinde bulunan siyah taneler (TS IV: 2558).
- külçer** [Ar.] Buğday içinde bulunan siyah taneler (TS IV: 2558).
- küşne** [Ar.] Burçak (TS IV: 2778).
- malağma** [Rum.] Döğülmüş fakat samanından ayrılmamış hububat (TS IV: 2793).
- suret darısı** [Ar. + Tü.] Küçük darı (TS V: 3584).
- sünter** [?] Çavdara benzer kırmızı renkli bir çeşit sert buğday (TS V: 3621).
- tahlıl ağacı** [Ar. + Tü.] Ekin sapı (TS V: 3700).
- taru** [Tü.] Darı (TS V: 3764).
- tınas (tınaz)** [Rum.] Dövdüldükten sonra savrulmak üzere biriktirilen mahsul yığını (TS V: 3799).
- tokurcun** [?] Ekin demetlerinden yapılan yığın (TS V: 3815).

yasmık [Tü.] Mercimek (TS VI: 4371).

1.7.3 Hububat Dışı Tarım Ürünleri

banbık, *pambuk*, *pambuk*, *panbuğ*, *panmuk*, *susan* sözcükleri basit yolla oluşmuş sözcüklerdir. *zeğrek* sözcüğü Farsça *zağir* köküne {-A}k küçültme ekinin eklenmesiyle türetilmiş sözcüktür (Eren, 1999: 467). *ak ot* sıfat tamlaması olarak sözcük grubu şeklinde oluşturulmuştur. *günebakan* sözcüğü iki ismin birleşmesinden oluşmuştur.

Bu başlık altında yer alan *ızgın* sözcüğü hakkında; Tietze ve Hasan Eren, sözcüğü “tohumundan yağ elde edilen bitki” olarak tanımlamış ve sözcüğün kökeninin bilinmediğini belirtmiştir (2002: 360; 1999: 185).

- ak ot** [Tü. + Tü.] Haşhaş (TS I: 74).
- banbık** [Fars.] Pamuk (TS I: 397).
- günebakan** [Tü.] Ayçiçeği (TS III: 1819).
- ızgın** [?] Kenevir tohumu (TS III: 1993).
- pambuk** [Fars.] Pamuk (TS V: 3175).
- panbık** [Fars.] Pamuk (TS V: 3178).
- panbuğ** [Fars.] Pamuk (TS V: 3178).
- panmuk** [Fars.] Pamuk (TS V: 3178).
- susan** [Ar.] Susam (TS V: 3590).
- zeğrek** [Fars.] Keten tohumu (TS VI: 4805).

1.7.4. Tarımdan Elde Edilen Ürünler

ütme, kavurga, kavurka, harut, kavut, kesmik, kesmük türemiş yapıda oluşturulmuş sözcüklerdir. *firik* tarımdan elde edilen ürün başlığındaki basit yapılı tek sözcüktür.

firik [Ar.] Kabuğuyla kavrulmuş taze buğday başağı ve nohut (TS III: 1608).

harut [Tü.] Kavrulmuş hububat unu (TS III: 1903).

kavurga [Tü.] Kavurmuş nohut, buğday, mısır, nohut gibi şeyler (TS IV: 2363).

kavurka [Tü.] Kavurmuş nohut, buğday, mısır, nohut gibi şeyler (TS IV: 2363).

kavut [Tü.] Kavrulmuş hububat unu (TS IV: 2363).

kesmik [Tü.] Boğumlu iri saman (TS IV: 2435).

kesmük [Tü.] Boğumlu iri saman (TS IV: 2453).

ütme [Tü.] Kabuğuyla beraber alev içine atılarak pişirilmiş buğday ve nohut, firik (TS VI: 4125).

1.8. Tarım Ölçüleri

çerik, çirik, şinik, zevle sözcüğü basit olarak oluşturulmuş sözcüklerdir. Osman Fikri Sertkaya, *sağ* sözcüğünün köken incelemesini yapmış ve Carl Brocmelemann'ın *Osttürkische Grammatik der islamischen Literatursprachen Mittelasiens* adlı gramerinde *sagu* sözcüğünü *sa-* filinden âlet adı yapan {-gU} sıfat-fiil ekinin eklenmesi ile *mass* (*ölçek*) anlamında bir sözcük oluştuğunu belirtmiştir. Hububat ölçeği olarak kullanılan *sağ* sözcüğünün ise Şeyyâd Hamza'nın yazdığı Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde aruz kalıbına uymak için düzenlediği bir sözcük olarak nitelendirmiştir². Etimoloji sözlüklerinde genellikle Eski Türkçede *çerig* "*asker*" anlamında olan sözcük incelenmiş olup Tietze'nin sözcüğünde Tzitzilis'in Yunanca "şarap, zeytinyağı vs. saklamak ve ölçmek için kullanılan küp anlamıyla kullanıldığını belirtmiştir." (Tietze, 2002: 498).

çerik [Yun.] Eski bir hububat ölçeği (TS II: 867).

çirik [Yun.] Eski bir hububat ölçeği (TS II: 925).

sağ [Tü.] Hububat ölçeği (TS V: 3224).

şinik [Rum.] 7,5 kilo hacmi istiabisinde hububat ölçeği (TS V: 3669).

zevle [Rum.] Ekilecek yer birimi olarak kullanılan bir ölçü (TS VI: 4806).

2. Tarama ve Derleme Sözlüğü'nde Geçen Tarım Sözcükleri

Tarama Sözlüğü'nde tespit edilmiş olan tarım sözcüklerinin Derleme Sözlüğü'ndeki birebir karşılıkları bulunmuş ve aşağıda tablolatırılmıştır;

² <https://www.turkceindirili.com/sagu-kelimesinin-yapisi-ve-anlami-uzerine-makale,326.html>
Erişim Tarihi, 28.02.2019.

Sözcüğün Anlamı	Tarama Sözlüğü	Derleme Sözlüğü
biçim	biçin (TS I: 544)	biçim (DS II: 683)
biçilen ekinin tarlada kalan dip kısmı	añız (TS I: 159)	añız (DS I: 271)
başak toplayan	başakçı (TS I: 419)	başakçı (DS II: 551)
buğday	buğda (TS I: 681)	buğda (DS II: 780)
buğday aralarında biten tohum	karamuk (TS IV: 2285)	garamuk (DS VI: 1920)
çamurdan yapılan zahire ambarı	petek (TS V: 3193)	petek (TS IX: 3436)
buğday yığını	ceç (TS II: 754)	ceş (DS III: 873)
çapa	çepen (TS II: 858)	çepin (DS III: 883)
çavdara benzer buğday	sünter (TS V: 3621)	sünter (DS X: 3716)
dövüldükten sonra biriktirilen mahsul yığını	tınas (TS V: 3799)	tınas (DS X: 3914)
ekin demetlerinden yapılan yığın	tokurcun (TS V: 3815)	dokurcun (DS IV: 1541)
ekin ekilmiş yer	ekinlik (TS 1410)	ekinlik (DS V: 1695)
elemek	gözemek (TS III: 1815)	gözemek (DS VI: 2179)
eski bir hububat ölçüğü	çerik (TS II: 867)	çerik (DS III: 1146)
gübrelik	fişıklık (TS III: 1607)	fişıklık (DS V: 1860)
gübre	kemre (TS IV: 2410)	kemre (DS VIII: 2740)
gübre	sarma (TS V: 3292)	samra (DS X: 3533)
hububatı eleme aleti	tepir (TS V: 3791)	tepir (DS X: 3884)
iri kalbur	gözer (TS III: 1816)	gözer (DS VI: 2180)
hububat ölçüğü	sinik (TS V: 3669)	çinik (DS III: 1228)
hasat zamanı	orak vakti (TS V: 3005)	orak (DS IX: 3285)
kabuğuyla pişirilmiş buğday ve nohut	ütme (TS V: 4125)	ütme (DS XI: 4079)
kabuğuyla birlikte kavrulmuş buğday başağı ve nohut	firik (TS III: 1608)	firik (DS V: 1869)
keten tohumu	zeğrek (TS VI: 4805)	zeyrek (DS XI: 4363)
mısır	taru (TS V: 3764)	darı (DS IV: 1370)
nadas	herk (TS III: 1913)	herk (DS VII: 2345)
nadasa bırakmak	herk eylemek (TS III: 1914)	herk etmek (DS VII: 2346)
mahsul, ürün	tereke (TS V: 3793)	tereke (DS X: 3889)
orak	oğrak (TS V: 2933)	orek (DS IX: 3288)
pamuk	panbık (TS V: 3178)	pambığ (DS IX: 3387)
sandık, ambar	evsmek (TS III: 1575)	esmek (DS V: 1785)
sulamak	sıvarmak (TS V: 3462)	sıvarmak (DS X: 3622)
sürülmemiş tarla	bozlağ (TS I: 661)	bozlak (DS II: 751)
tahıl	dañıl (TS II: 968)	tahal (DS X: 3801)
tahılı silkeleyerek temizlemek	tepir (TS V: 3791)	tepir (DS X: 3884)
taş dibek	soku (TS V: 3502)	soku (DS X: 3659)
tarlayı düzeltmeye yarayan yassı araç	tapan (TS V: 3741)	tapan (DS X: 3823)

tohum	bider (TS I: 544)	bider (DS II: 684)
tohum ekmek	ekmek (TS III: 1411)	ekme (DS V: 1698)
toprak	topurak (TS V: 3827)	toprak (DS X: 3964)
toprağı düzelten alet	sürgü (TS V: 3629)	sürgü (DS X: 3719)
toprağın eğimine göre ayrılmış küçük parça	anbal (TS I: 126)	andal (DS I: 257)
ambar	sarpın (TS V: 3322)	zarpın (DS XI: 4350)

SONUÇ

Bu çalışmada Tarama Sözlüğü'nde yer alan tarım ile ilgili söz varlığı sözcükleri tespit edilmiş, tarım aşamaları göz önüne alınarak ana ve alt başlık olmak üzere sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan sözcüklerin köken ve oluşum şekilleri incelenmiştir. Sözcüklerin Derleme Sözlüğü'ndeki karşılıkları bulunarak tablolştırılmıştır. Derleme Sözlüğü; halk ağzının derlemesiyle oluşturulduğu için, sözlükte halk kültürü, yaşayış biçimini yansıtan çok daha fazla söz varlığı girmiştir. Aynı zamanda, Derleme Sözlüğü'nde ağız farklılığından kaynaklanan ses değişimleri sebebiyle sözcüğün yazıya geçirilmesinde oluşan farklılardan dolayı bu çalışmada yalnızca birebir yazılışı aynı olan ya da tek seslik farklılığı olan sözcükler ele alınmıştır. Sözcükler morfolojik ve etimolojik açıdan incelenmeye çalışılmıştır. Kültürel etkileşimlerin sonucu olarak çeşitli dillerden Türkçeye girmiş *uğ*, *samra*, *ekevül*, *kevik*, *sünter*, *tokurcun*, *ızgın* sözcüklerinin köken hususunda bilgiler verilememiştir.

14,143 madde başına sahip olan Tarama Sözlüğü'nde 144 sözcük tarım temasının içine girmiştir. Yani, tarım söz varlığı tarama sözlüğünün yalnızca % 1,018'lik bir dilimini oluşturmuştur. Tespit edilen 144 sözcüğün 48'i basit yapıdan, 63'ü türemiş yapıdan ve 26'sı sözcük grubundan oluşmuştur. Tespit edilen türemiş yapıdaki sözcüklerde en fazla kullanılan ekler; isimden fiil yapan {+(IA)} eki ve {-(mUk)}, {-(IAK)} fiilden isim yapan ekleridir.

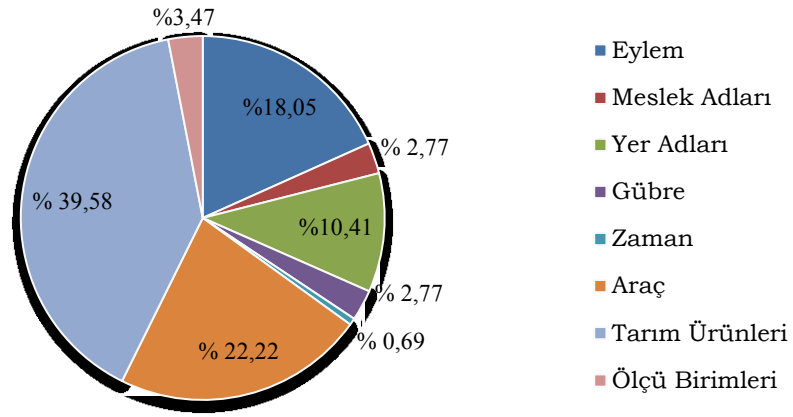
Sözcük grubu olarak oluşmuş *saman evi*, *orak vakti*, *dam yuvalağı*, *saban eñeği*, *sapan eñeği*, *sapan kulağı*, *soku taşı*, *tam yuvalağı*, *yuğu taşı*, *yuvarlak taşı*, *yuvu taşı*, *ekin sünüğü*, *suret darsı*, *tağıl ağacı* sözcüklerinde görüldüğü üzere en yaygın olarak kullanılan grup 14 sözcükle belirtisiz isim tamlamasıdır. Sözcük oluşturmada kullanılan diğer bir yaygın grup *arpa turmak*, *biçime gelmek*, *biçmeli olmak*, *ekmek götürmek*, *herk edilmek*, *herk eylemek*, *sañ urmak* örneklerinde görüldüğü üzere yardımcı eylem grubudur. Sözcük oluşturmada kullanılan diğer gruplar *ekinli biçimli*, *ekin biçin* sözcüklerinde görüldüğü gibi ikileme ve yalnızca *günebakan* örneğinde görülen sıfat-fiil grubudur.

İncelenen sözcüklerin kökenlerine bakıldığında; 66 Türkçe, 12 Farsça, 11 Arapça, 8 Ermenice, 8 Rumca ve 4 Yunanca kökenli sözcük olduğu tespit edilmiştir. Sözcük gruplarının oluşumuna bakıldığında Türkçe+Türkçe sözcük gruplarının 19, Ermenice+Türkçe sözcük gruplarının 3, Arapça+Türkçe sözcük gruplarının 2, Türkçe+Arapça sözcük gruplarının 1 ve Türkçe+Sanskritçe sözcük gruplarının 1 olduğu tespit edilmiştir.

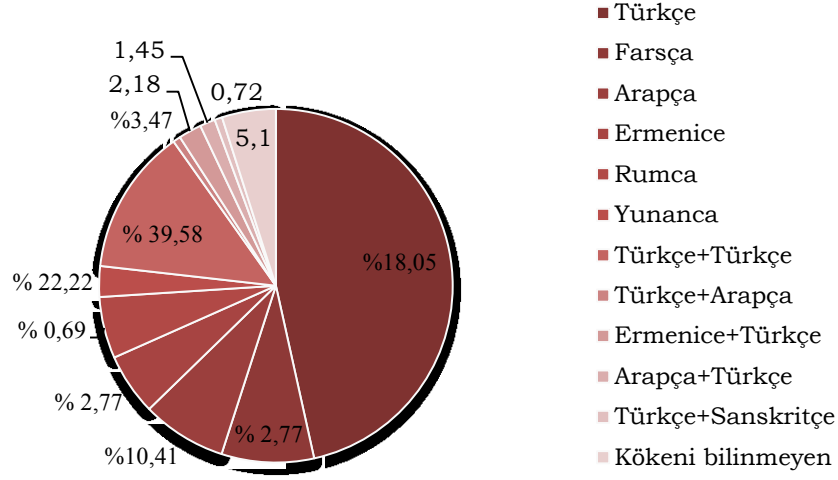
Çalışmada taranan başlıklar, tarımın gerçekleşme aşamalarına göre sıralanmıştır. Taranan sekiz ana başlıkta en geniş yeri 58 sözcük ile "tarım ürünleri" oluştururken, en az söz varlığı da 1 sözcükle "zaman" başlığı altında tespit edilmiştir. Tarım ürünleri ile ilgili sözcüklerin geniş yer tutmasından tahılların beslenmede önemli rol oynadığı anlaşılabilir. "Tarım ürünleri" başlığını takip eden tarım araç-gereçlerinin yoğun olarak

yer almasından da tarım üretimini ustalıkla yapabildiklerini tahmin edilebilir. Tarım sözcüklerinin tarihî sözlüğümüzde az yer tutuşu 13. ve 19. yüzyıl arası yazılan manzum ve nesir eserlerin şiirselliğe önem vermesiyle açıklanabilir.

Tarama Sözlüğü'nün incelenmesiyle elde edilen 144 sözcüğün Derleme Sözlüğü'yle karşılaştırılması sonucu yazılışları ve anlamları aynı 43 sözcük tespit edilerek %29,86'lık bir benzerlik saptanmıştır. 43 sözcüğün 16'sı tek seslik farklılıktan oluşmuştur. Tek sestem oluşan farklı sözcükler şu şekil sıralanabilir; “*biçin, karamuk, ceş, çepen, sinik, zeğrek, toru, oğrak, panbık, evsmek, bozlağ, dahil, ekmek, topurak, anbal, sarpin*”. Tarama Sözlüğü'nde yer alan sözcüklerin, Türkiye Türkçesinde yaygın kullanımda olmamasına rağmen Derleme Sözlüğü ile karşılaştırılması sonucunda halk ağızlarında halen kullanıldığı sonucuna varılabilir.

Şekil 1. Tarama Sözlüğü'nde Tarım Söz Varlığının Başlıklara Göre Dağılım Tablosu

Şekil 2. Tarama Sözlüğü'nde Tarım Söz Varlığının Kökenlerine Göre Dağılım Tablosu

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

C. : Cilt

DS : Derleme Sözlüğü

Erm. : Ermenice

Fars. : Farsça

Rum. : Rumca

Sans. :Sanskritçe

ss. : Sayfa Sayısı

TS : Tarama Sözlüğü

Tü. : Türkçe

vs. : Vesaire

Yun. : Yunanca

KAYNAKLAR

- Akyıldız, D. A. (2017). "Sözlükbilimi İlkeleri Çerçevesinde Betimsel ve Eleştirel Bir Değerlendirme". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 56, ss. 1-22.
- Baykara, T. (1991). "Eski Türk Ziraat Hayatı Üzerine Bazı Bilgiler". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 6, (1), ss. 1-23.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford University.

- Çiçek, K.(2002). “İlk Müslüman Türk Devletlerinde Toplum ve Ekonomi”. Ankara. *Türkler Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları. 5, ss. 339-351.
- Derleme Sözlüğü*. (1993). Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1979). “Türklerde Ekinciliğin Gelişmesine Katkıları”. *Türkoloji Dergisi*, 8, ss. 1-28.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara. Bizim Büro Basımevi.
- Gökalp, Z. (1991). *Türk Uygarlığı Tarihi*. İstanbul. İnkılap Yayınevi.
- Gül, B. (2004). *Eski Türk Tarım Terimleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul. Ötüken Yayınları.
- Karatay, O. (2017). “Eski Türklük ve Medeniyet”. *3 Mayıs Dergisi*. 7, ss. 66-67.
- Koca, S. (2002). “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”. Ankara. *Türkler Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları. 3, ss. 15-37.
- Mandaloğlu, M. (2014). “Bozkır Türklerinde Ekonominin Hayvancılık ve Tarıma Dayalı Olarak Değerlendirilmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 3 (1), ss. 75-93.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş II*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1984). *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sertkaya, O. F. (2019). *Sagu Kelimesinin Yapısı ve Anlamı Üzerine*. <https://www.turkcenindirilisi.com/sagu-kelimesinin-yapisi-ve-anlami-uzerine-makale,326.html> adresinden 28.02.2019 tarihinde çevrimiçi erişilmiştir.
- Tarama Sözlüğü*. (1995). I-VIII. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, A. (1993). “Tarama Sözlüğü”. *Türk Dilleri Araştırmaları*. (3), ss. 267-270.
- Tietze, A. (2016). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (A-L)*, Ankara. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tietze, A. (2017). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (M-N)*, Ankara. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tietze, A. (2018). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (O-R)*, Ankara. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türkçe Sözlük*. (2019). Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.